

Bókammmæli

Fra Færøerne/Úr Føroyum

»Den danske velvilje har imidlertid allerede længe strakt sig betydelig videre mod det færøiske, som anerkendes i Lagthingets forhandlinger idet kun amtmanden er pligtig at tale dansk det er tilladt at benytte det i kirken og delvis i skolen, ja det gives også ved de årlige lærerkursus i Thorshavn undervisning deri for lærerne. Så langt er dansk regerings handle-måde forskellig fra den projsiske.

Det er denne udvikling, man i selvstyrekredsene ønsker at føre videre til en fuldstændig færøisering af det offentlige sprog idet dansk da — ligesom på Island — skulde betragtes som fremmedsprog i skolen. Man kunde for 15 år siden, da jeg var deroppe, læse ganske indigenerede artikler af fremskridtslærere over at »færøiske lærere skulde undervise færøiske børn på dansk!« Man sagde hertil, at f. ex. ægte vestjyske er omtrent lige så langt fra rigsdansk som færøisk og i hvertfald må læres af børnene aldeles som et fremmed sprog. Således at det i alle lande, hvor der findes et rigssprog; det rummer ofte talrige dialekter, som er vidt forskellige fra rigssproget. Men sprogeiveren på Færøerne bøjer sig ikke for sådanne oplysninger og den voxer rask med årene. Det er denne stemning der finder resonnans i de omtalte kredse i Danmark; selv den besindigere Ludvig Schrøder anførte for mig som grund, at man kunde befrygte, at færingerne kom til at tale engelsk, hvis man ikke ophjælp deres eget sprog.

Efter min mening er det det modsatte der kan ventes. Hvis dansken forsvinder som kirke- og skolesprog og altså som kultursprog på Færøerne, vil disse dermed stå uden kultursprog (hvad dog et sprog, som tales og forstås af 20.000 mennesker vel kun med stor høflighed kan kaldes) og de færøiske sømand og købmænd vil i samme øjeblik gribe efter det allerede nu bekendte engelske sprog, der således ad den praktiske vej vil trænge ind som øernes kultursprog. Således som det allerede vilde have været talt tysk på Bornholm i alle praktiske kredse, dersom en lignende bevægelse for et par menneskealder siden havde emanciperet bornholmernes gammelskånske dialekt på danskens bekostning; således som det altid går, når et lille lokalsprog står overfor et verdenssprog.

Soleiðis skrivur lærður danskur maður fyrst í hesi öld um føroyskt mál, dr. Edvard Lehman nevndur, tibetur varð ikki so sum hann spáddi.

Hetta litla brotið, er tikið úr hefti íð Dansk-Færøsk Samfund gav út herfyri í roðini »Fra Færøerne/Úr Føroyum«. Umframt hesa sera áhugaverdu greinirnar hjá Lehman, ter eru tveir í tali, við fororði av Óla Jacobsen, er nógv annað áhugavert at lesa í heftinum.

Fyrsta greinin er røða íð Ak-

sel Jørgensen, professari, helt á samkomu á Christiansborg, aftaná at føroysk listarframsýning hevði verið hildin í Keypmannahavn 1955/56. Handritini til taluna vórðu funnin aftaná, at Aksel Jørgensen var deyður. hugtakandi er at lesa, hvat íð ein maður, íð er konur á einum tilikum oki heldur um føroyska list, og ikki kann sigast annað enn, at hann fær rættliga nógv burtur úr henni, og gevur henni heilt gott ummæli.

Tað næsta í heftinum eru tær fyrr nevndu greinirnar hjá Edvard Lehmann, hóast at hesin maður hevur eina ógvuliga løgna hugmynd av føroysku sjálfstýrisrørsluni, allarhelst var hann ávirkaður av sambandsmonnum, heldur Ole Jacobsen, kenst skilliga, at hann hevur tokað til Føroyar og føroyingar, bert gremur hann seg um at tann nýggja tíðin er við at oyðleggja tann upprunaliga føroyingin, náttúrumenniskja føroyingin. Mentanina heldur hann ikki nógv um.

Eisini danska skaldið Nis Petersen eigur ein lut av heftinum, sum flest øllum kunnugt var hetta danska andsmenni eina

tíð í Føroyum í 1931 og 1934 og ætlaði hann, afturkomin, at skriva bók um Føroyar, men bleiv hetta av ongum, men eina stuttu søgu úr Føroyum hevur hann kortini skriva, tann í heftinum endurgivna: Miraklet í Kósá, íð er ógvuliga skemtulig søga um drongin Mósus, íð er ein mynd av skaldinum sjálvum, og tað íð verður honum fyrri í litlari bygd í Føroyum, har eisini sekti »De udstødte af de udstødte« hevur heimstað sín.

Ole Jacobsen skrivur innleiðningin um vitjanir Nis Petersens í Føroyum.

Seinast í bókini er tann forvitnisligasti parturin, brævaskefti millum Christian Bærentsen, íð seinni bleiv fyrsti og einasti føroyski amtmaður í Føroyum, og pápa hansara E. D. Bærentsen, vanliga kallaður Enokkur, hetta brævaskefti stavar frá tíðini millum 1879 og 1897, frá tí at Christian Bærentsen gongur í skúla á Herlufsholm, til hann verður útnevndur til amtman í Føroyum. Fyri tann íð hevur áhuga fyrri føroyskum andslívi og politikki í tí tíðarskeiðinum, er

tað ógvuliga áhugaverður lesnaður. Brævaskefti visir týðuliga hvussu vitugir faðir og sonur eru, hvussu gott skil teir hava fyrri øllum, um tað so er politikkur ella andsliv teir tosa um. Sjaldsama búgvin sýnist Christi an Bærentsen at vera, hóast hann, tá íð brævaskefti byrjar, ikki er meira enn 17 ára gamal. Tær hugsanir íð hann hevur um føroysk tjóðskapareykenni og mentunarligan framburð í Føroyum, eina mest stórr framtíð fyrri føroyska málið, motir faðirinn í fyrstuni við eitt sindur av ívingarsemi, men sum tíðin liður, tekur faðirinn fult undir við og hevur álit á hugsanum hjá soninum.

Christian Bærentsen visir eisini í brøvum sínum á nógv brek í tí føroyska samfelagnum, íð tað tianverri ikki enn er bött um.

Annar partur eru brøv frá V. U. Hammershaimb til Christian Bærentsen, tað sum einahelst kemur fram har er stríðið, íð tað hevði tikið seg upp um broyttingarnar í skrivmálinum. Ein partur av brøvunum eru skrivaði á føroyskum. Eisini er bræv frá Hjalmar Hammershaimb, har íð hesin sigur, at tað er gingið íð upp fyrri honum hvussu skeið tað er at hava danskar embætismenn, íð hvørki vilja ella kunna skilja føroyskt. Eisini er eitt bræv frá verfaðirri Christians, Emil Knock, íð eina tíð var sorinskrivari í Føroyum.

REIÐARAVIRKI
HEILSOLA
Kolonial & útgæð
FLAKAVIRKI
HERMETIKK
TIMBURHANDIL
KLEÐNABØÐ
SLEIPSTØÐ
SHELL-AVGREIÐSLA

DEILDIR:

SKALA SKIPASMIÐJA &
HANDILSVIRKI, SKALA
Skipasmið . Turkivirki . Handil

HANDELSHUSET
PESCADERO A-S
Strandgade 27A . København K
Tlf ASTA 1830 . Telex 5290

P. J. F. KJØLBRO

Klaksvík . Føroyar
Telefon 5489 . Telex 20
Telegramadr.: Kjølbros Klaksvík

leikarnar, ikki minst hjá mongu gávuriku ungfólku okkara. Ódámilig hagtøl siga frá mergsúgvandi fólkaflyting av virkisdugligum ungdomi burtur í onnur lond. Hví? Tey trivast ikki her heima, — mong teirra!

Tað vera almennu umboðini fyrst og fremst innan landa- og kommunistyrri, íð megu koma hesum tátti av mentunarlívinum til hjálpar. Hjálp verður veitt, rætt er tað, ikki bert moralsk, men eisini figgarlig. Tað er fyrri stóran part henni fyrri at takka, at sumt av tí sum er, yvirhovur ber til. Men hjálpin er ósámuliga litil, og ikki til muns tann hon átti at verið. Okkurt felag sleppur nú og tá undan stuttileikaskatti, onkur studningur verður veittur, okkurt endurgjaldi. Munagóð hjálp fer at kosta nakað í peningi, men varð í seinna enda ikki meira vunnin, um tað sum nú lekur út í smáum, í staðin fyrri hissini, varð lutur í eini landsumfatandi og skipaðari heildarætlan, íð kom øllum mentunarlígun virksemini til góðar, líka frá einstaklingum til ungdomshús, ókommersiel dansuhóli o. o. samkomuhús, og teimum tættum, íð víkja innan hesar stovnar, til skúlar, sum fleiri verða nýttir til annað enn vanligu skúlagongd.

Málsökini eru mong, men skal eg bert á hesum sinnið nevna tvey afturat. Alt ov nógv av tí, sum í hesum sambandi hevur verið nomið við, hugsjið eg, fer í langa tíð at liggja á láni, um ikki útvarpshúsin og landsteatirni nú verða til veruleika. So leingi hetta ikki er, so er einki íð rættuliga knýtir saman og eggjar listarfólku okkara til at troyta mogleikarnar og í felag at geva tjóðini eitt fjólbroytt livandi og friskt andlit bæði út-, men ikki minst inneftir, har vit skulu búðleika og liva í einum nútíðar samfelag.

Eiga vit ikki av álvara, ikki bert at umhuga, men at fara undir at fremja tíðarhóskandi mentunarpolitikk, — eisini uttanfyri skúlar? Breyðið er ikki hitt einasta, og barnið livur eisini av andaligari føði, tá tað er farið útum skúlagátt.

Vit vilja vónandi øll trivna á øllum okjum fyrri land okkara og fólk. Ja, fyrigivið, — men tí var tað eg skrivaði hetta brævið.

Eyðun Johannessen.

Eitt opið bræv til tann, sum tímur at lesa tað

Longu í 5. Mósabók verða vit mint á, at menniskjan livir ikki av breyði eina, men av hvørjum orði íð kemur frá Harranum. — Máliskan man verða flest øll um kunnug, hóast — kanska mest hin fyrri setningurin. Vanligt er, at hann verður nýttur sum argument fyrri mentunarligari menning og undirtøku á øllum okjum javnbjóðis materiellu vælfærdini í teimum framkomnu londunum. Soleiðis verður argumentið eisini nýtt her á landi.

Mentan er eitt hugtak, sum vit kanska kunnu byta í tvíanda bókur. Tann mentan íð tjóðin sjálf elur fram, fólkamentanin, — og tann mentan vit royna at ogná okkum á annan hátt, upplýsing. Her undir og samantvunnar við fólkamentanina eru allar skapandi greinir, sum vit undir einum nevna — list.

Fólkamentanin kemur mest sum av ser sjálvari, og er treytað av umstøðunum. Hin seinna krevur, at vit vilja hana, tað gera vit, tá vit ásnanna, at breyðið er ikki alt. Líkt er til, at tann materiellu framburður íð okkum hevur verið fyrri seinnu árin, eisini hevur fært við ser rættiligan gróður á fleiri listarlígun okjum. Serliga bókmentum, mynd- og tónalist og í sjónleiki. Byggilistin eigur sjálvandi eisini at vera tikin við. Materiel og andalig menning. Hetta skuldu verið góð teknin, um at í Føroyum verður alt meiri og meiri liviligt. Men einki av øllum er komið av ser sjálvum. Eitt ótróytligt áreði

er fyrirtreitin. Tú gongur saman við øðrum, tit umhuga og fremja ávis tiltøk, sum eru ætlað at koma mongum til góðar. Eydnast royndin verður úrslitið trivni. Innan íðnaða okkara eru dómini mong, og eitt hitt mest forvitnisliga tykist mær, er flakavirkni á Eiði, har so gott sum ein heil bygd er trivnað av einum tiltaki.

Færri eru dómini á mentunarliga okinum, taka vit ikki skúlan og føroyska dansin upp.

Men fyrri at vísa á hvussu altstóran týðning slika samgonga og -skipan eisini her hevur fyrri okkum, skal her verða trivið í eitt tiltak, sum kanska gevur okkum eina hugmynd av, hvussu slíkur trivnaður kann fáast í lag.

Dómið er sjónleikurin »Hoyr um annan — hygg um teg sjálvum« eftir W. Heinesen og H. A. Djurhuus, íð sýndur varð í Havn í heyst.

Útvið 100 fólk gingu saman og fingur leikin fram á pall, og umleið 3000 fólkum kom hann til góðar. Her upplivdi tú at siggja í minsta lagi fimm listargreinir umboðaðar í einum felagsskapi á einum stað, framdar av okkara egnu listarfólku. Handritið av skaldunum, tónleikurin av tónaskaldinum, leiktjóðini av listarmálaranum, sangur og musikkur av sangarum og tónlistamonnum undir vandnari stjórn, og leikur sjónleikaranna, umframt m. o.

Hetta sigur eitt sindur, um tað tilfarið vit eiga, og hvat skapandi listarfólk kunnu lyfta

í felag og harvið fremja — um so er at høvi býðst og umstøðurnar eru til staðar.

Árið 1968 gav mong onnur góð dómi um listarlígan gróður og skapandi virksemini. Spennandi og áhugaverdar myndarframsýningar. Listaskálin er so gott sum liðugur. Her er framt eitt tiltak, sum eigur bæði rós og heitur uppiborið. Nú er eftir at vóna, at hann ikki verður til eitt deytt museum. Til tess er land okkara ov fátekt, — og statussymbol eiga ikki at vera hitt fyrsta ein um tjóð í menning fer sær. — Konsertir hava verið í hóptali, bæði av kór- og instrumentumal tónleiki og av poppi víða hvar um landið. Somuleiðis sjónleikasýningar. Stór hornorkesturstevna við lut-tøku úr øllum Føroyum. Vitjan av útlendskum listarfólku, líka frá violinsnillinginum Wandy Tworek til enska popporkestrið Wishfull Thinking.

Niðurstøðan má tí tykjust at vera, at á mongum listarlígun okjum gror undir gangandi fót. Hesin fasilitetur í samfelagsmyndini skuldi sostatt verið komin væl áleiðis. Eg fari kortini at halda, at so er ikki. Tey íð hava royndir innan nevndu oki, fara kanska at geva mær rætt í, at óneyðuga nógvur góðar kreftir, tiltøk og mogleikar fara fyrri skeyti. Hugur og áreði er ikki nóg mikið, so leingi umstøðurnar innan nevndu máls- oki eru so út av lagi váraligar og illa fyriskipaðar. Tað verður avgjört neyðugt, at vit av álvara fara undir at livga um mugu